

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ

Vedic Literature of Ancient India

ଉପନିଷଦ

(ଉପନିଷତ୍)

Upanishad / उपनिषत्

୧୦୮ ଉପନିଷଦ (ଭାଗ - ୨)

108 Upanishad (Vol – 2)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଉପଦେଷ୍ଟା

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟୋଷ କୁମାର ମିଶ୍ର

ସଂପାଦକ, ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା

ବେଦ ଉପନିଷଦ

ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ 'ବେଦ ଯୁଗ'ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଉପନିଷଦ 'ଷଦ' ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଅଛି, ଷଦ ଅର୍ଥାତ 'ବସିବା', ଏଥିରେ ପୂର୍ବରେ 'ଉପ' ଓ 'ନି' କୁ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ 'ଉପ' ର ଅର୍ଥ ପାଖରେ , 'ନି' ର ଅର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ, ତେଣୁ ଉପ-ନି-ଷଦ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବା, ଅର୍ଥାତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ବେଦର ଶେଷ ଭାଗ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଉପନିଷଦକୁ ବେଦର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ତର ବା ଅଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଯେହେତୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ବେଦର ଅନ୍ତ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ 'ବେଦାନ୍ତ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ 'ଆତ୍ମବିଦ୍ୟା' ଓ 'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହାକୁ ଅନେକ ଗବେଷକ ବା ପଣ୍ଡିତ ବା ଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅନେକ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି ଯଥା – 'ଆଦି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ' ଏହାକୁ 'ଆତ୍ମ ଓ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' କହିଛନ୍ତି, 'ମାକ୍ଷ ମୁଲ୍ଲେର୍' ଓ 'ପାଉଲ୍ ଦେଉସାନ୍' ଏହାକୁ 'ଗୁପ୍ତ ଶିକ୍ଷା', ଓ 'ପାଟ୍ରିକ୍ ଓଲିଭେଲ୍ଲେ' 'ଲୁକ୍କାୟିତ ଅର୍ଥ', ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର, ଶିକ୍ଷା ଓ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଠିକ ରହୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଉପନିଷଦ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କୁ "ଗୁପ୍ତ ବିଦ୍ୟା" କୁହାଯାଏ ।

ଇତିହାସକାର ଓ ଗବେଷକ ମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଦରେ ସମୁଦାୟ ୧୦୮ଟି ଉପନିଷଦ ଅଛି । ଏହିସବୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦ ଅଧୀନରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅନୁସାରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବିଭକ୍ତିକରଣର ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ । ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦର ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅଛି । (ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତକରଣ ପାଇ ପାରିବେ)

ଏସବୁ ଉପନିଷଦ ଭିତରୁ ଦଶୋପନିଷଦ, ଅର୍ଥାତ ୧୦ଟି ଉପନିଷଦକୁ 'ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ' ଭାବରେ ମାନନ୍ତି, ଏଥିରେ, ପରେ ଆଉ ୩ଟି ଉପନିଷଦ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ୧୩ଟି କରିଦିଆଗଲା । ତେଣୁ ୧୩ଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - (ଦଶୋପନିଷଦ) - ଈଶ, କେନ, କଠ, ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଐତରେୟ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଓ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ, (ଅତିରିକ୍ତ) - କୌଷୀତକି, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର ଓ ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ ।

ବେଦ - ଉପନିଷଦ ସଂଗଠନ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ନ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଉକ୍ ବେଦ	୧୦	ଐତରେୟ, କୌଷୀତକି	ଆତ୍ମବୋଧ, ମୁକ୍ତଲ	ନିର୍ବାଣ	ତ୍ରିପୁରା, ସୌଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବହୁତ,	-	ଅକ୍ଷମାଳିକା	ନାଦବିନ୍ଦୁ
ସାମବେଦ	୧୨	ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ, କେନ	ବକ୍ରସୂତୀ, ମହା, ସାବିତ୍ରୀ,	ଆରୁଣେୟ, ମୈତ୍ରେୟ, ସଂନ୍ୟାସ, କୁଷ୍ଠିକା	-	ବାସୁଦେବ, ଅବ୍ୟକ୍ତ	ରୁଦ୍ରାକ୍ଷଜୀବା ଲ, ଜବାଳି	ୟୋଗରୂପାମଣି, ଦର୍ଶନ
କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦ	୩୨	କଠ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର, ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ,	ସର୍ବସାର, ଶୁକରହସ୍ୟ, ସ୍ୱୟ, ଗର୍ଭ, ଶାରୀରକ, ଏକାକ୍ଷର, ଅକ୍ଷି	ବ୍ରହ୍ମ, ଅବଧୂତ, କଠଶ୍ରୁତି	ସରସ୍ୱତୀ ରହସ୍ୟ	ନାରାୟଣ, କଳି ସତ୍ତରଣ	କୈବଲ୍ୟ, କାଳାଗ୍ନି ରୁଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି, ରୁଦ୍ରହୃଦୟ, ପଞ୍ଚବ୍ରହ୍ମ	ଅମୃତବିନ୍ଦୁ, ତେଜୋବିନ୍ଦୁ, ଅମୃତନାଦ, କ୍ଷୁରିକା, ଧାନବିନ୍ଦୁ, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା, ୟୋଗତତ୍ତ୍ୱ, ୟୋଗଶିଖା, ୟୋଗକୁଣ୍ଡଳିନୀ, ବରାହ
ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦ	୧୮	ଇଶ, ବୃହଦାରଣ୍ୟକ	ସୁବାଲ, ମନ୍ତ୍ରିକ, ନିରାଲମ୍ବ, ପୈଙ୍ଗଲ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମୁକ୍ତିକା	ଜୀବାଲ, ଭିକ୍ଷୁକ, ତୁରୀୟାତୀତ ଅବଧୂତ, ୟାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଶାବ୍- ୟାୟନୀୟ,	-	ତାରସାର	-	ଅଦ୍-ବୟ ତାରକ, ହଂସ, ତ୍ରିଶିଖ-ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମଣ୍ଡଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ଧ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଅଥର୍ବ ବେଦ	୩୨	ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ପ୍ରଶ୍ନ,	ଆତ୍ମା, ସୂକ୍ଷ୍ମ, ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର	ଆଶ୍ୱମେଧ, ନାରଦପରିବ୍ରାଜକ, ପରମହଂସ, ପରମହଂସ ପରିବ୍ରଜକ, ପରବ୍ରହ୍ମ,	ସୀତା, ଦେବୀ, ତ୍ରିପୁରାତାପିନୀ, ଭାବନ	ନୃସିଂହ ତାପନୀୟ, ମହାନାରାୟଣ, ରାମ ରହସ୍ୟ, ରାମ ତାପନୀୟ, ଗୋପାଳ- ତାପନୀ, କୃଷ୍ଣ, ହୃଦୟାବଳୀ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ, ଗରୁଡ଼	ଅଥର୍ବସିରସ, ଅଥର୍ବଶିଖା, ବୃହଜ୍ଜାବାଳ, ଶରଭ, ଭୃଗୁଜାବାଳ, ଗଣପତ୍ୟର୍ଥବ ଶୀର୍ଷ	ଶାନ୍ତିଲ୍ୟ, ପଶୁପତିବ୍ରହ୍ମ, ମହାବାକ୍ୟ
ସମୁଦାୟ	୧୦୮	୧୩	୨୧	୧୯	୮	୧୪	୧୩	୨୦

ପ୍ରୀୟ ପାଠକ,

ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ତର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ, ଏହା ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ତୃଟିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହା କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ ଅଟେ । ଏହି ଉପନିଷଦ ସଂସ୍କରଣରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଇଶାଦି ବିଂଶୋତ୍ତରଶତୋପନିଷଦଃ" ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ।

ଆମ ଜ୍ଞାନ ଅବଧିରେ, ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ସାବଧାନ, ଓ ଯତ୍ନର ସହିତ ଓଡ଼ିଆରେ ରୂପାନ୍ତର କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଭୁଲ୍ ବା ତୃଟି ରହିଥାଇପାରେ, ଯଦି କିଛି ତୃଟି ରହିଯାଇଥାଏ, ତାହା ସଂପାଦକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଆଶାକରୁଛି, ଏହା ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ ଜ୍ଞାନଲିପ୍ତ ଜନମାନଙ୍କ କାମରେ ଆସିବ ଓ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ, ତଥା ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବେ ।

ତାରିଖ - ୧୦.୦୯.୨୦୨୧

ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

ସଂସାରଫଳ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଓଡ଼ିଶା

ସାମାନ୍ୟ ଉପନିଷଦ

(Minor Upanishad)

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ଶୁକରହସ୍ୟ ଉପନିଷଦ

(Shukarahasyupanisat / ShukaRahasya Upanishad)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (Proofreading by)

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

prakash@scholarshoppe.com

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଜିଲ୍ଲା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିଷଦ,

ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା

klpandajsg@gmail.com

ଶୁକରହସ୍ୟୋପନିଷଦ୍ / ଶୁକରହସ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍

॥ ଅଥ ଶୁକରହସ୍ୟୋପନିଷଦ୍ ॥

ପ୍ରଜ୍ଞାନାଦିମହାବାକ୍ୟରହସ୍ୟାଦିକଲେବରମ୍ ।

ବିକଲେବରକୈବଲ୍ୟଂ ତ୍ରିପାଦ୍ରାମମହଂ ଭଜେ ॥

ଓଁ ସହ ନାବବତୁ । ସହ ନୌ ଭୁନକ୍ତୁ । ସହ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ କରବାବହୈ ।

ତେଜସ୍ବିନାବଧୀତମସ୍ତୁ ମା ବିଦ୍ବିଷାବହୈ ॥

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

ଅଥାତୋ ରହସ୍ୟୋପନିଷଦଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାସ୍ୟାମୋ ଦେବର୍ଷୟୋ

ବ୍ରହ୍ମାଣଂ ସଂପୂଜ୍ୟ ପ୍ରଣିପତ୍ୟ ପପ୍ରକ୍ଷୁର୍ଭଗବନ୍ନସ୍ତ୍ରାକଂ

ରହସ୍ୟୋପନିଷଦଂ ବ୍ରହ୍ମୀତି । ସୋଽବ୍ରବୀତ୍ ।

ପୁରା ବ୍ୟାସୋ ମହାତେଜାଃ ସର୍ବବେଦତପୋନିଧିଃ ।

ପ୍ରଣିପତ୍ୟ ଶିବଂ ସାମ୍ନଂ କୃତାଞ୍ଜଲିରୁବାଚ ହ ॥ ୧॥

। ଶ୍ରୀବେଦବ୍ୟାସ ଉବାଚ ।

ଦେବଦେବ ମହାପ୍ରାଜ୍ଞ ପାଶଚ୍ଛେଦଦୃଢବ୍ରତ ।

ଶୁକସ୍ୟ ମମ ପୁତ୍ରସ୍ୟ ବେଦସଂସ୍କାରକର୍ମଣି ॥ ୨॥

ବ୍ରହ୍ମୋପଦେଶକାଲୋଽୟମିଦାନୀଂ ସମୁପସ୍ଥିତଃ ।

ବ୍ରହ୍ମୋପଦେଶଃ କର୍ତବ୍ୟୋ ଭବତାଦ୍ୟ ଜଗଦ୍ଭୁରୋ ॥ ୩॥

| ଈଶ୍ଵର ଉବାଚ |

ମୟୋପଦିଷ୍ଠେ କୈବଲ୍ୟେ ସାକ୍ଷାଦ୍-ବ୍ରହ୍ମଣି ଶାଶ୍ଵତେ ।
ବିହାୟ ପୁତ୍ରୋ ନିର୍ବେଦାତ୍-ପ୍ରକାଶଂ ଯାସ୍ୟତି ସ୍ଵୟମ୍ ॥ ୪॥

| ଶ୍ରୀବେଦବ୍ୟାସ ଉବାଚ |

ୟଥା ତଥା ବା ଭବତୁ ହ୍ୟୁପନାୟନକର୍ମଣି ।
ଉପଦିଷ୍ଠେ ମମ ସୁତେ ବ୍ରହ୍ମଣି ତ୍ଵତ୍-ପ୍ରସାଦତଃ ॥ ୫॥

ସର୍ବଜ୍ଞୋ ଭବତୁ କ୍ଷିପ୍ରଂ ମମ ପୁତ୍ରୋ ମହେଶ୍ଵର ।
ତବ ପ୍ରସାଦସଂପନ୍ନୋ ଲଭେନ୍ନୁକ୍ତିଂ ଚତୁର୍ବିଧାମ୍ ॥ ୬॥

ତଚ୍ଛୃତ୍ଵା ବ୍ୟାସବଚନଂ ସର୍ବଦେବର୍ଷିସଂସଦି ।
ଉପଦେଷ୍ଟୁଂ ହ୍ରିତଃ ଶମ୍ଭୁଃ ସାମ୍ନୋ ଦିବ୍ୟାସନେ ମୁଦା ॥ ୭॥

କୃତକୃତ୍ୟଃ ଶୁକସ୍ତୁତ୍ର ସମାଗତ୍ୟ ସୁଭକ୍ତିମାନ୍ ।
ତସ୍ମାତ୍ ପ୍ରଣବଂ ଲବ୍ଧ୍ଵା ପୁନରିତ୍ୟବ୍ରବୀଚ୍ଛିବମ୍ ॥ ୮॥

| ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ |

ଦେବାଦିଦେବ ସର୍ବଜ୍ଞ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣ ।
ଉମାରମଣ ଭୂତେଶ ପ୍ରସାଦ କରୁଣାନିଧେ ॥ ୯॥

ଉପଦିଷ୍ଠଂ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଣବାନ୍ତର୍ଗତଂ ପରମ୍ ।
ତତ୍ତ୍ଵମସ୍ୟାଦିବାକ୍ୟାନାଂ ପ୍ରଜ୍ଞାଦୀନାଂ ବିଶେଷତଃ ॥ ୧୦॥

ଶ୍ରୋତୁମିଚ୍ଛାମି ତତ୍ତ୍ଵେନ ଷଡଙ୍ଗାନି ଯଥାକ୍ରମମ୍ ।
ବକ୍ତବ୍ୟାନି ରହସ୍ୟାନି କୃପୟାଦ୍ୟ ସଦାଶିବ ॥ ୧୧॥

। ଶ୍ରୀମହାଶିବ ଉବାଚ ।

ସାଧୁ ସାଧୁ ମହାପ୍ରାଜ୍ଞ ଶୁକ ଜ୍ଞାନନିଧେ ମୁନେ ।
ପ୍ରଷ୍ଠବ୍ୟଂ ତୁ ତ୍ୱୟା ପୃଷ୍ଠଂ ରହସ୍ୟଂ ବେଦଗର୍ଭିତମ୍ ॥ ୧୨॥

ରହସ୍ୟୋପନିଷନ୍ମାମ୍ନା ସକ୍ଷତଙ୍ଗମିହୋତ୍ୟତେ ।
ୟସ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନମାତ୍ରେଣ ମୋକ୍ଷଃ ସାକ୍ଷାନ୍ନ ସଂଶୟଃ ॥ ୧୩॥

ଅଙ୍ଗହୀନାନି ବାକ୍ୟାନି ଗୁରୁର୍ନୌପଦିଶେତ୍-ପୁନଃ ।
ସକ୍ଷତଙ୍ଗାନୁପଦିଶେନ୍ନୁହାବାକ୍ୟାନି କୃତ୍ସ୍ନଗଃ ॥ ୧୪॥

ଚତୁର୍ଣ୍ଣାମପି ବେଦାନାଂ ଯଥୋପନିଷଦଃ ଶିରଃ ।
ଇୟଂ ରହସ୍ୟୋପନିଷତ୍ତଥୋପନିଷଦାଂ ଶିରଃ ॥ ୧୫॥

ରହସ୍ୟୋପନିଷଦ୍-ବ୍ରହ୍ମ ଧ୍ୟାତଂ ଯେନ ବିପଶ୍ଚିତା ।
ତୀର୍ଥେର୍ମହ୍ନେଃ ଶୁଭୈର୍ଜପୈଃସ୍ତସ୍ୟ କିଂ ପୁଣ୍ୟହେତୁଭିଃ ॥ ୧୬॥

ବାକ୍ୟାର୍ଥସ୍ୟ ବିଚାରେଣ ଯଦାପ୍ନୋତି ଶରଚ୍ଛତମ୍ ।
ଏକବାରଜପେନୈବ ଋଷ୍ୟାଦିଧ୍ୟାନତତ୍ତ୍ୱ ଯତ୍ ॥ ୧୭॥

ଓଁ ଅସ୍ୟ ଶ୍ରୀମହାବାକ୍ୟମହାମନ୍ତ୍ରସ୍ୟ ହଂସରକ୍ଷିଃ ।
ଅବ୍ୟକ୍ତଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦଃ । ପରମହଂସୋ ଦେବତା ।
ହଂ ବୀଜମ୍ । ସଃ ଶକ୍ତିଃ । ସୋଽହଂ କୀଲକମ୍ ।
ମମ ପରମହଂସପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥେ ମହାବାକ୍ୟଜପେ ବିନିୟୋଗଃ ।
ସତ୍ୟଂ ଜ୍ଞାନମନନ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମ ଅକ୍ଷୁଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦୋ ବ୍ରହ୍ମ ତର୍ଜନୀଭ୍ୟାଂ ସ୍ୱାହା ।
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ।
ୟୋ ବୈ ଭୂମା ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ହୁମ୍ ।

ଯୋ ବୈ ଭୂମାଧିପତିଃ କନିଷ୍ଠିକାଭ୍ୟାଂ ବୌଷଟ୍ ।
ଏକମେବାଦ୍ବିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ କରତଲକରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଫଟ୍ ॥

ସତ୍ୟଂ ଜ୍ଞାନମନନ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମ ହୃଦୟାୟ ନମଃ ।
ନିତ୍ୟାନୟୋ ବ୍ରହ୍ମ ଶିରସେ ସ୍ନାତ୍ବା ।
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦମୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ଶିଖାୟୈ ବଷଟ୍ ।
ଯୋ ବୈ ଭୂମା କବଚାୟ ହୁମ୍ ।
ଯୋ ବୈ ଭୂମାଧିପତିଃ ନେତ୍ରତ୍ରୟାୟ ବୌଷଟ୍ ।
ଏକମେବାଦ୍ବିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ଅସ୍ତ୍ରାୟ ଫଟ୍ ।
ଭୂର୍ଭୁବଃସୁବରୋମିତି ଦିଗ୍ବନ୍ଧଃ ।

। ଧ୍ୟାନମ୍ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଂ ପରମସୁଖଦଂ କେବଳଂ ଜ୍ଞାନମୂର୍ତ୍ତିଂ
ହୃଦ୍ଭାତୀତଂ ଗଗନସଦୃଶଂ ତତ୍ତ୍ୱମସ୍ୟାଦିଲକ୍ଷ୍ୟମ୍ ।
ଏକଂ ନିତ୍ୟଂ ବିମଲମଚଳଂ ସର୍ବଧୀସାକ୍ଷିଭୂତଂ
ଭାବାତୀତଂ ତ୍ରିଗୁଣରହିତଂ ସଦ୍ଭୂତଂ ତଂ ନମାମି ॥ ୧॥

ଅଥ ମହାବାକ୍ୟାନି ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ।
ୟଥା ଓଁ ପ୍ରଜ୍ଞାନଂ ବ୍ରହ୍ମ ॥ ୧॥
ଓଁ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି ॥ ୨॥
ଓଁ ତତ୍ତ୍ୱମସି ॥ ୩॥
ଓଁ ଅୟମାତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମ ॥ ୪॥

ତତ୍ତ୍ୱମସୀତ୍ୟଭେଦବାଚକମିଦଂ ଯେ ଜପନ୍ତି
ତେ ଶିବସାୟୁଜ୍ୟମୁକ୍ତିଭାଜୋ ଭବନ୍ତି ॥

ତପ୍ତପଦମହାମନ୍ତ୍ରସ୍ୟ । ପରମହଂସ ଋଷିଃ ।
 ଅବ୍ୟକ୍ତଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦଃ । ପରମହଂସୋ ଦେବତା ।
 ହଂ ବୀଜମ୍ । ସଃ ଶକ୍ତିଃ । ସୋଽହଂ କୀଲକମ୍ ।
 ମମ ସ୍ବାୟତ୍ତ୍ୟମୁକ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଜପେ ବିନିୟୋଗଃ ।
 ତତ୍-ପୁରୁଷାୟ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।
 ଈଶାନାୟ ତର୍ଜନୀଭ୍ୟାଂ ସ୍ନାହା ।
 ଅଘୋରାୟ ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ।
 ସଦ୍ୟୋଜାତାୟ ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ଦୁମ୍ ।
 ବାମଦେବାୟ କନିଷ୍ଠିକାଭ୍ୟାଂ ବୌଷଟ୍ ।
 ତତ୍-ପୁରୁଷେଶାନାଘୋରସଦ୍ୟୋଜାତବାମଦେବେଭ୍ୟୋ ନମଃ କରତଲକରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଫଟ୍ ।
 ଏବଂ ହୃଦୟାଦିନ୍ୟାସଃ ।
 ଭୂର୍ଭୁବଃସୁବରୋମିତି ଦିଗ୍ବନ୍ଧଃ ॥

। ଧ୍ୟାନମ୍ ।

ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟାଦତୀତଂ ଶୁଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧଂ ମୁକ୍ତମପ୍ୟବ୍ୟୟଂ ଚ ।
 ସତ୍ୟଂ ଜ୍ଞାନଂ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦରୂପଂ ଧ୍ୟାୟେଦେବଂ ତନ୍ନହୋ ଭ୍ରାଜମାନମ୍ ॥

ତ୍ୱଂପଦମହାମନ୍ତ୍ରସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁଋଷିଃ ।
 ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦଃ । ପରମାତ୍ମା ଦେବତା ।
 ଐଂ ବୀଜମ୍ । କ୍ଳୀଂ ଶକ୍ତିଃ । ସୌଃ କୀଲକମ୍ ।
 ମମ ମୁକ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଜପେ ବିନିୟୋଗଃ ।
 ବାସୁଦେବାୟ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।
 ସଂକର୍ଷଣାୟ ତର୍ଜନୀଭ୍ୟାଂ ସ୍ନାହା ।
 ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନାୟ ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ।
 ଅନିରୁଦ୍ଧାୟ ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ଦୁମ୍ ।

ବାସୁଦେବାୟ କନିଷ୍ଠିକାଭ୍ୟାଂ ବୌଷଟ୍ ।
 ବାସୁଦେବସଂକର୍ଷଣପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନାନିରୁଦ୍ଧେଭ୍ୟଃ କରତଲକରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଫଟ୍ ।
 ଏବଂ ହୃଦୟାଦିନ୍ୟାସଃ ।
 ଭୂର୍ଭୁବଃସୁବରୋମିତି ଦିଗ୍ବିଞ୍ଚଃ ॥

। ଧ୍ୟାନମ୍ ।

ଜୀବତ୍ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ସର୍ବତ୍ରାଖଣ୍ଡବିଗ୍ରହମ୍ ।
 ଚିତ୍ତାହଂକାରୟନ୍ତ୍ରାରଂ ଜୀବାଖ୍ୟଂ ତ୍ୱଂପଦଂ ଭଜେ ।
 ଅସିପଦମହାମନ୍ଥସ୍ୟ ମନ ରଞ୍ଜିତଃ ।
 ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦଃ । ଅର୍ଧନାରୀଶ୍ଚରୋ ଦେବତା ।
 ଅବ୍ୟକ୍ତାଦିର୍ବାଜମ୍ । ନୃସିଂହଃ ଶକ୍ତିଃ ।
 ପରମାତ୍ମା କୀଲକମ୍ । ଜୀବବ୍ରହ୍ମେକ୍ୟାର୍ଥେ ଜପେ ବିନିୟୋଗଃ ।
 ପୃଥ୍ୱୀଦ୍ୟୁଶୁକାୟ ଅକ୍ଷୁଷ୍ଟାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।
 ଅଦ୍ୟୁଶୁକାୟ ତର୍ଜନୀଭ୍ୟାଂ ସ୍ୱାହା ।
 ତେଜୋଦ୍ୟୁଶୁକାୟ ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ।
 ବାୟୁଦ୍ୟୁଶୁକାୟ ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ହୁମ୍ ।
 ଆକାଶଦ୍ୟୁଶୁକାୟ କନିଷ୍ଠିକାଭ୍ୟାଂ ବୌଷଟ୍ ।
 ପୃଥିବ୍ୟପ୍ରେତୋବାୟୁକାଶଦ୍ୟୁଶୁକେଭ୍ୟଃ କରତଲକରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଫଟ୍ ।
 ଭୂର୍ଭୁବଃସୁବରୋମିତି ଦିଗ୍ବିଞ୍ଚଃ ॥

। ଧ୍ୟାନମ୍ ।

ଜୀବୋ ବ୍ରହ୍ମେତି ବାକ୍ୟାର୍ଥଂ ଯାବଦସ୍ତି ମନଃସ୍ଥିତିଃ ।
 ଐକ୍ୟଂ ତତ୍ତ୍ୱଂ ଲକ୍ଷ୍ମେ କୁର୍ବନ୍ୟାୟେଦସିପଦଂ ସଦା ॥
 ଏବଂ ମହାବାକ୍ୟଷତଜ୍ଞାନୁକ୍ରାନ୍ତି ॥

ଅଥ ରହସ୍ୟୋପନିଷଦ୍ଭିରାଗଣୋ ବାକ୍ୟାର୍ଥଶ୍ଳୋକାଃ ପ୍ରୋତ୍ୟନ୍ତେ ।।

ୟେନେକ୍ଷତେ ଶୃଣୋତୀଦଂ ଜିହ୍ଵତି ବ୍ୟାକରୋତି ଚ ।

ସ୍ଵାଦୁସ୍ଵାଦୁ ବିଜାନାତି ତତ୍-ପ୍ରଜ୍ଞାନମୁଦୀରିତମ୍ ।। ୧।।

ଚତୁର୍ମୁଖେନ୍ଦ୍ରଦେବେଷୁ ମନୁଷ୍ୟାଶ୍ଵଗବାଦିଷୁ ।

ଚୈତନ୍ୟମେକଂ ବ୍ରହ୍ମାତଃ ପ୍ରଜ୍ଞାନଂ ବ୍ରହ୍ମ ମୟାପି ।। ୨।।

ପରିପୂର୍ଣ୍ଣଃ ପରାତ୍ମାସ୍ଥିନେହେ ବିଦ୍ୟାପିକାରିଣି ।

ବୁଦ୍ଧେଃ ସାକ୍ଷିତୟା ସ୍ଥିତା ସ୍ଫୁରନ୍ନହମିତୀର୍ଯ୍ୟତେ ।। ୩।।

ସ୍ଵତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣଃ ପରାତ୍ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଶବ୍ଦେନ ବର୍ଣ୍ଣିତଃ ।

ଅସ୍ଫୀତୈକ୍ୟପରାମର୍ଶସ୍ତେନ ବ୍ରହ୍ମ ଭବାମ୍ୟହମ୍ ।। ୪।।

ଏକମେବାଦ୍ଵିତୀୟଂ ସନ୍ନାମରୂପବିବର୍ଜିତମ୍ ।

ସୃଷ୍ଟେଃ ପୁରାଧୁନାପ୍ୟସ୍ୟ ତାଦୃକ୍ଵଂ ତଦିତୀର୍ଯ୍ୟତେ ।। ୫।।

ଶ୍ରୋତୁର୍ଦେହେନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତଂ ବସ୍ତୁତ୍ର ତ୍ଵଂପଦେରିତମ୍ ।

ଏକତା ଗ୍ରାହ୍ୟତଃ ସୀତି ତଦୈକ୍ୟମନୁଭୂୟତାମ୍ ।। ୬।।

ସ୍ଵପ୍ରକାଶାପରୋକ୍ଷତ୍ଵମୟମିତ୍ୟୁକ୍ତିତୋ ମତମ୍ ।

ଅହଂକାରାଦିଦେହାତ୍ମଂ ପ୍ରତ୍ୟଗାତ୍ମେତି ଗୀୟତେ ।। ୭।।

ଦୃଶ୍ୟମାନସ୍ୟ ସର୍ବସ୍ୟ ଜଗତସ୍ତତ୍ତ୍ଵମୀର୍ଯ୍ୟତେ ।

ବ୍ରହ୍ମଶବ୍ଦେନ ତଦ୍-ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଵପ୍ରକାଶାତ୍ମରୂପକମ୍ ।। ୮।।

ଅନାତ୍ମଦୃଷ୍ଟେରବିବେକନିଦ୍ରାମହଂ ମମ ସ୍ଵପ୍ନଗତିଂ ଗତୋଽହମ୍ ।

ସ୍ଵରୂପସୂର୍ଯ୍ୟେତ୍ୟାଦିତେ ସ୍ଫୁଟୋକ୍ତେର୍ଗୁରୋର୍ମହାବାକ୍ୟପଦୈଃ ପ୍ରବୁଦ୍ଧଃ ।। ୯।।

ବାଚ୍ୟଂ ଲକ୍ଷ୍ୟମିତି ଦ୍ଵିଧାର୍ଥସରଣୀବାଚ୍ୟସ୍ୟ ହି ତ୍ଵଂପଦେ
ବାଚ୍ୟଂ ଭୌତିକମିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିରପି ଯଲ୍ଲକ୍ଷ୍ୟଂ ତ୍ଵମର୍ଥଶ୍ଚ ସଃ ।
ବାଚ୍ୟଂ ତତ୍ପଦମୀଶତାକୃତମତିର୍ଲକ୍ଷ୍ୟଂ ତୁ ସଚ୍ଚିତ୍ସୁଖାନନ୍ଦବ୍ରହ୍ମ
ତଦର୍ଥ ଏଷ ଚ ତୟୋର୍ବୈକ୍ୟଂ ତ୍ଵସୀଦଂ ପଦମ୍ ॥ ୧୦॥

ତ୍ଵମିତି ତଦିତି କାର୍ଯ୍ୟେ କାରଣେ ସତ୍ତ୍ଵ୍ୟପାପୌ ଦ୍ଵିତୟମିତରଥୈକଂ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦରୂପମ୍ ।
ଉଭୟବଚନହେତୁ ଦେଶକାଲୌ ଚ ହିତ୍ଵା ଜଗତି ଭବତି ସ୍ରୋତ୍ସଂ ଦେବଦତ୍ତୋ ଯଥୈକଃ ॥ ୧୧॥
କାର୍ଯ୍ୟୋପାଧିରୟଂ ଜୀବଃ କାରଣୋପାଧିରୀଶ୍ଵରଃ ।
କାର୍ଯ୍ୟକାରଣତାଂ ହିତ୍ଵା ପୂର୍ଣ୍ଣବୋଧୋଽବଶିଷ୍ୟତେ ॥ ୧୨॥

ଶ୍ରବଣଂ ତୁ ଗୁରୋଃ ପୂର୍ବଂ ମନନଂ ତଦନନ୍ତରମ୍ ।
ନିଦିଧ୍ୟାସନମିତ୍ୟେତତ୍-ପୂର୍ଣ୍ଣବୋଧସ୍ୟ କାରଣମ୍ ॥ ୧୩॥

ଅନ୍ୟବିଦ୍ୟାପରିଜ୍ଞାନମବଶ୍ୟଂ ନଶ୍ଵରଂ ଭବେତ୍ ।
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାପରିଜ୍ଞାନଂ ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତିକରଂ ସ୍ଥିତମ୍ ॥ ୧୪॥

ମହାବାକ୍ୟାନୁପପଦିଶେସ୍ତ୍ରଷଡଙ୍ଗାନି ଦେଶିକଃ ।
କେବଲଂ ନହି ବାକ୍ୟାନି ବ୍ରହ୍ମଣୋ ବଚନଂ ଯଥା ॥ ୧୫॥

। ଈଶ୍ଵର ଉବାଚ ।

ଏବମୁକ୍ତ୍ଵା ମୁନିଶ୍ରେଷ୍ଠ ରହସ୍ୟୋପନିଷତ୍ତ୍ଵକ ।
ମୟା ପିତ୍ରାନ୍ମନୀତେନ ବ୍ୟାସେନ ବ୍ରହ୍ମବାଦିନା ॥ ୧୬॥

ତତୋ ବ୍ରହ୍ମୋପଦିଷ୍ଟଂ ବୈ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଲକ୍ଷଣମ୍ ।
ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତଃ ସଦା ଧ୍ୟାୟନ୍ନିତ୍ୟସ୍ତ୍ଵଂ ବିହରିଷ୍ୟସି ॥ ୧୭॥

ୟୋ ବେଦାଦୌ ସ୍ଵରଃ ପ୍ରୋକ୍ତୋ ବେଦାନ୍ତେ ଚ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତଃ ।
ତସ୍ୟ ପ୍ରକୃତିଲୀନସ୍ୟ ଯଃ ପରଃ ସ ମହେଶ୍ଵରଃ ॥ ୧୮॥

ଉପଦିଷ୍ଟଃ ଶିବେନେତି ଜଗତ୍ତନ୍ମୟତାଂ ଗତଃ ।
ଉଦ୍ଭାୟ ପ୍ରଣିପତ୍ୟେଶଂ ତ୍ୟକ୍ତାଶେଷପରିଗ୍ରହଃ ॥ ୧୯॥

ପରବ୍ରହ୍ମପୟୋରାଶୌ ପୁରନ୍ନିବ ଯୟୌ ତଦା ।
ପ୍ରବ୍ରଜନ୍ତଂ ତମାଲୋକ୍ୟ କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନୋ ମୁନିଃ ॥ ୨୦॥

ଅନୁବ୍ରଜନ୍ନାଜୁହାବ ପୁତ୍ରବିଶ୍ଳେଷକାତରଃ ।
ପ୍ରତିନେଦୁସ୍ତଦା ସର୍ବେ ଜଗତ୍ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମାଃ ॥ ୨୧॥

ତଚ୍ଛୃତ୍ୱା ସକଲାକାରଂ ବ୍ୟାସଃ ସତ୍ୟବତୀସୁତଃ ।
ପୁତ୍ରେଣ ସହିତଃ ପ୍ରୀତ୍ୟା ପରାନନ୍ଦମୁପେୟିବାନ୍ ॥ ୨୨॥

ୟୋ ରହସ୍ୟୋପନିଷଦମଧୀତେ ଗୁର୍ବନ୍ନୁଗ୍ରହାତ୍ ।
ସର୍ବପାପବିନିର୍ମୁକ୍ତଃ ସାକ୍ଷାତ୍ତ୍ୱେବଲ୍ୟମଶ୍ରୁତେ ସାକ୍ଷାତ୍ତ୍ୱେବଲ୍ୟମଶ୍ରୁତ ଇତ୍ୟୁପନିଷତ୍ ॥

ଓଁ ସହ ନାବବତୁ । ସହ ନୌ ଭୁନକ୍ତୁ । ସହ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ କରବାବହୈ ।
ତେଜସ୍ୱିନାବଧୀତମସ୍ତୁ ମା ବିଦ୍ୱିଷାବହୈ ॥
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

॥ ଇତି ଯଜୁର୍ବେଦୀୟଶୁକରହସ୍ୟୋପନିଷସମାପ୍ତା ॥

